

**РЕЦЕНЗІЯ НА ВИДАННЯ: *ЛЕВИЦЬКА М. Я.* СЛОВНИК
МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ПРАКТИКИ ЧАСОПИСІВ ЛЬВОВА
(20–30-ті рр. ХХ ст.)**

Сьогодні у вітчизняному мовознавстві назріла гостра потреба створення сучасного словника української літературної мови. У цьому контексті важливою є поява кожного словника чи матеріалів до словника, що вносять “цеглинку” у будівлю майбутнього лексикону української мови. Це повною мірою стосується історичних словників, присвячених упорядковуванню лексики західного варіанту української літературної норми. Один з них — “Словник мовно-літературної практики часописів Львова” Марії Левицької, яка на основі доступних письмових джерел зробила спробу подати семантику лексем, що ними послуговувалася львівська періодика 20–30-х рр. минулого століття.

Рецензована праця, яка повертає із забуття пласт лексичної культури довоєнного Львова, безумовно, є корисною передусім для учених-гуманітаріїв, що досліджують історію та пресу зазначеного діахронного зрізу (задля полегшення адекватного прочитання текстів), так і для широкого загалу. Усього до словника ввійшло понад 2100 слів, які репрезентують мовно-літературну практику львівської преси. Об’єктом дослідження авторка обрала 30 львівських часописів, хоча й не обумовила, за яким саме принципом була зроблена їх вибірка (оскільки видавниче тло міста набагато ширше), практично оминула диференціацію типу видання (журнал чи газета) у переліку скорочених назв львівських періодичних видань, періодичність їх виходу. М. Левицька не вводить читача у контекст епохи, тобто не подає короткого історичного огляду тогочасних львівських видань, їх належності, персоналій видавців. Доречною була б більш детальна характеристика пресових органів із їх ідейно-політичною спрямованістю, автурою, характером вміщених відомостей, чії інтереси вони обстоювали, загальної кількості українських видань Львова 20–30-х рр. ХХ ст. Акценту саме на українськості аналізованих видань не бачимо у заголовку роботи.

Із передмови з’ясуємо, що авторка не до кінця розуміє закономірності функціонування української літературної мови в Галичині 20–30-х рр. ХХ ст., що засвідчує наступна цитата: “Словник фіксує також практику мовленнєвої культури, яку на сучасний погляд, не можна вважати позитивною, — це не аргументоване наповнення текстів полонізмами та

германізмами ...” А чому власне не аргументоване? Невже ми не пам’ятаємо своєї історії, в ході якої західноукраїнські землі переходили з-під влади Польщі під панування Австро-Угорщини і знову до Польщі. Зрештою, будь-яка мова наповнена інолінгвізмами, що засвідчує сучасний словник іншомовних слів (2006 року видання), який налічує близько 20 000 слів і словосполучень. Отже, вже сама передмова не дає читачеві загального історичного фону функціонування української мови у тогочасних історичних реаліях.

Попри велику збирацьку роботу, опрацювання джерельного масиву, виконану авторкою, і безсумнівну лінгвістичну вартість рецензованого словника, все ж його суттєвими недоліками є брак наголосів у реєстрових словах, іменного покажчика, переліку використаних джерел словникового типу, хоча в передмові зазначається, що використано перекладні словники, словники діалектизмів, глосарії епістолярної та творчої спадщини вчених і письменників зазначеного періоду. Але які? Чи використовувала М. Левицька у праці словники, які вважаються свого роду “хедлайнерами” української словникової думки Галичини цього періоду. Зокрема, це:

1. *Огієнко І.* Словник місцевих слів у літературній мові не вживаних.— Жовква, 1934.— 156 с.

2. *Скалозуб О.* Словник чужомовних слів, виразів і приповідок, що вживаються в українській мові.— Коломия, 1933.— 480 с.

3. *Топольницький М.* Політико-економічний словничок чужих слів.— Львів, 1938.— 64 с.

4. *Кузеля З., Рудницький Я.* Українсько-німецький словник.— Ляйпціг, 1943.— 1494 с.

5. Українська загальна енциклопедія: Книга знання: У 3 т. / За ред. *І. Раковського*.— Львів; Станіславів; Коломия, 1933.

Як базовий авторка використовувала у роботі 11-томний Словник української мови, виданий у застійні 70-ті роки ХХ ст., проте він не може вважатися єдиним дороговказом у тлумаченні семантики окремих лексем.

Прикрі недогляди та фактологічні помилки збивають з пантелику і не дають змоги прочитати та розшифрувати текст, вміщений у часописах досліднику, який не є фахівцем у даній галузі.

Наведемо декілька прикладів.

До словника потрапили лексеми, які, на нашу думку, не варто було подавати як реєстрові, оскільки вони становлять літературну норму (бо чим тоді мовно-літературна практика 20–30-х рр. відрізняється від сучасної?): *автохтон, автохтонний, анонс, везти, вельми, закид, закидати,*

заставляти, здібний, зносини, кепський, лаштунки, обрис, останки, остерігати, перегони, підмога, плай, плахта, подибувати, положення, порозуміння, постолі, похибка, похоронено, почин, прикмета, прилучатися, прихилитися, решта, скрижалі, спротив, стисло та ін.

До наступних гасел, здебільшого прикметникових форм, не наведено основної форми (іменника): (с. 13) *асекураційний* — страхувальний (похідне від асекурація — страхування); (с. 111) *кертovina* — нора крота (похідне від крет, кертця — кріт, самка крота); (с. 135) *муравлиний* — мурашиний (похідне від муравель — мураха); (с. 208) *райфайзенський* (похідне від райфайзенка — сільська позичкова каса, різновид кооперативу, товариства, заснованого австрійцем Ф. Райфайзенем).

Повне незрозуміння автором семантики тлумачного слова виявляють наступні приклади: (с. 14) *атракція* в авторки — атракціон замість видовище; (с. 16) *бачність* — бачення, погляд замість пильність, увага; (с. 95) *здвиг* — скупчення замість парад, з'їзд, марш; *касета* (с. 109) — коробка замість скринька; (с. 117) *контингент* — частина, доля замість хлібopоставка; (с. 118) *коц* — шерстяний ліжчик замість вовняне покривало фабричного виробництва; (с. 123) *лайдак* — вбогий чи мізерний чоловік замість негідник; (с. 126) *лічниця* — санаторій чи здравниця замість шпиталь; (с. 131) *махер* — шкідник замість ділок; *оборудка*; (с. 138) *наколесник, наколесниця* — карета чи екіпаж замість велосипед; (с. 154) *опаска* — смужка паперу, обклейка замість пов'язка; (с. 186) *попис* — сучасне слово презентація замість публічний показовий виступ; (с. 195) *праси* — тиски (нелітературне слово) замість прес; (с. 197) *претак* — прут чи стержень замість сито; (с. 209) *рафінерія* — деревообробне підприємство замість переробне підприємство; (с. 210) *ревія* — ревіння, рев, лемент замість показ, огляд, ревію. Останній приклад просто курйозний. Читаємо цитату-ілюстрацію: “На святі Селянки в Самборі 1935 р. виступила наша філія в ревії (тобто ревінні, лементі, реві?) бойківських строїв”; (с. 235) *стемпльований* — державний, гербовий замість погашений (про марку).

Наступна добірка прикладів ілюструє скупість дібраних синонімів до реєстрового слова. Так, *бюрко* (с. 21), окрім різновиду письмового стола, ще й секретер; *захоронка* (с. 92) в першу чергу дитячий садок, а не лише притулок; *зацофаній* (с. 92), окрім застарілий, ще й відсталий, обмежений; *катедра* (с. 109) має ширше значення — це і наукова кафедра, і кафедральний собор; *маргінес* (с. 129) — має ширше значення, окрім поле і берег книжки; *папа* (с. 163) — не лише кровельний толь, а й руберойд; *прецінь* (с. 197) — додати синонім адже.

Не всі слова з наведених цитат-ілюстрацій отримали пояснення: *лабораторійний, тростиновий* та ін.

Не зовсім вдале пояснення таких лексем: *вориння* (с. 47) — жердини для огорожі замість огорожа з жердин; *грейцар* (с. 57) — дрібні гроші замість австро-угорська дрібна монета; *трієр* (с. 244) — сільськогосподарська машина для відокремлення різних домішок від насіння основної культури замість млинок для провіювання зерна; *кель* (с. 110) — різновид капусти замість савойська капуста; *кольпортаж* (с. 114) — розповсюдження книг, а також насамперед преси.

Не виділено ремарками етнографічні (гуцульські) лексеми (*бартка, згарда, сарака, сердак*) та ін.

Наведені зауваження вказують, що рівень виконання потрібного та актуального першого довідкового видання такого типу бажає бути кращим і це дещо знижує загальне позитивне враження від “Словника мовно-літературної практики часописів Львова” М. Левицької.

Маріанна Мовна